

ADABIYOT DARSLARIDA JADID ADABIYOTI NAMOYANDALARINING
ASARLARIDAN FOYDALANISH

Nilufar Samiyeva Umarjon qizi

Toshkent viloyati Yangiyo'l tumani 27-maktab

Ona tili va adabiyot o'qituvchisi

Annotatsiya: Mazkur maqola adabiyot darslarida jadid adabiyoti namoyandalarining asarlaridan foydalanishning metodik asoslarini o'rganishga bag'ishlangan. Jadid adabiyoti vakillarining ijodi o'quvchilarning dunyoqarashini kengaytirish, ularni milliy va ma'naviy qadriyatlarga hurmat ruhida tarbiyalashga xizmat qiladi. Ushbu maqolada jadid asarlarini ta'lim jarayoniga integratsiya qilishning samarali usullari tahlil qilinadi.

Kalit so'zlar: Jadid adabiyoti, metodika, ta'lim jarayoni, milliy qadriyatlar, o'quvchilar.

Annotation: This article is devoted to the study of the methodological foundations of using the works of Jadid literature representatives in literature lessons. The work of Jadid literature representatives serves to broaden the worldview of students, to educate them in the spirit of respect for national and spiritual values. This article analyzes effective methods of integrating Jadid works into the educational process.

Keywords: Jadid literature, methodology, educational process, national values, students.

Аннотация: Данная статья посвящена исследованию методической основы использования произведений современной литературы на уроках литературы. Творчество представителей современной литературы служит расширению мировоззрения учащихся, воспитанию в них духа уважения к национальным и духовным ценностям. В данной статье анализируются эффективные методы интеграции современных произведений в учебный процесс.

Ключевые слова: джадидская литература, методика, образовательный процесс, национальные ценности, студенты.

KIRISH

Jadid adabiyoti XIX asr oxiri va XX asr boshlarida O'rta Osiyoda yuz bergan ma'naviy-ma'rifiy uyg'onish davrining mahsulidir. Ushbu davrda jadidlar zamonaviy bilimlar, milliy uyg'onish va taraqqiyotni targ'ib qiluvchi asarlar yaratib, jamiyatning turli sohalarida ijobiy o'zgarishlarni amalga oshirishga harakat qildilar. Ularning asosiy maqsadi xalqni savodli qilish, yosh avlodni ilm-ma'rifat va axloqiy qadriyatlar asosida tarbiyalash edi.

Jadid adabiyotining asosiy xususiyati uning zamonaviylikka intilishida namoyon bo'ladi. Bu adabiyot vakillari, xususan, Abdulla Avloniy, Fitrat va Munavvarqori Abdurashidxonov o'z asarlarida milliy o'zlikni anglash, ijtimoiy adolat va ta'lim-tarbiya masalalariga katta e'tibor qaratganlar. Ularning ijodi faqat badiiy asarlar bilan cheklanib qolmay, balki ta'lim tizimini isloh qilish va yangi maktablarni tashkil etishda ham katta rol o'ynagan.

Adabiyot darslarida jadid adabiyoti namoyandalarining asarlarini o'rgatishning ahamiyati beqiyosdir. Bunday asarlar o'quvchilarning tarixiy xotirasini mustahkamlash, ularni milliy va ma'naviy qadriyatlarga hurmat ruhida tarbiyalashda muhim vosita bo'lib xizmat qiladi. Shuningdek, jadid asarlarining zamonaviy dars jarayoniga integratsiyasi ta'lim sifati va samaradorligini oshirishga ko'maklashadi.

Jadid adabiyotidan adabiyot darslarida foydalanish o'quvchilarga katta foyda keltiradi, chunki bu ijod namunalari ta'lim jarayoniga bir qancha ijobiy jihatlar olib kiradi:

Ma'naviy kamolot: Jadid adabiyotining asarlari axloqiy va ma'naviy qadriyatlarni shakllantirishda muhim manbadir. Abdulla Avloniy, Fitrat kabi yozuvchilarning asarlarida halollik, adolat, o'z-o'zini tarbiyalash kabi muhim fazilatlar ilgari suriladi. Bu o'quvchilarni hayotiy masalalarni anglashga va to'g'ri xulosa chiqarishga o'rgatadi.

Milliy o'zlikni anglash: Jadid adabiyoti orqali o'quvchilar o'z xalqining tarixiy va madaniy merosini chuqurroq o'rganadi. Bu ular uchun o'z milliy qadriyatlariga hurmat va iftixor tuyg'usini shakllantiradi.

Ijodiy fikrlash: Jadid adabiyoti asarlarini muhokama qilish va tahlil qilish jarayonida o'quvchilar tanqidiy va ijodiy fikrlash ko'nikmalarini rivojlantiradilar. Interfaol metodlar orqali darslar yanada qiziqarli va samarali kechadi.

Estetik tarbiya: Bu asarlar badiiy til va uslubiy jihatdan yuqori darajada bo'lib, o'quvchilarda badiiy didni rivojlantirishga xizmat qiladi.

Ijtimoiy mas'uliyatni shakllantirish: Jadid adabiyoti qahramonlari ijtimoiy adolat va ma'rifatparvarlikka da'vat etib, o'quvchilarda jamiyat oldidagi burch va mas'uliyatni anglashni kuchaytiradi.

Shu sababli, adabiyot darslarida jadid adabiyotidan foydalanish nafaqat o'quvchilarni o'quv materialini yaxshi o'zlashtirishlariga yordam beradi, balki ularning hayotga tayyorgarlik ko'rishlarida ham beqiyos rol o'ynaydi. Bu asarlar orqali yosh avlodga ma'naviy-ma'rifiy bilimlarni yetkazish va ularni kelajakda yetuk shaxs sifatida shakllantirish mumkin.

Mazkur maqola aynan adabiyot darslarida jadid adabiyoti namoyandalarining asarlaridan foydalanishning metodik asoslarini o'rganishga bag'ishlanadi. Unda jadid adabiyotining mazmuni va uning tarbiyaviy ahamiyati, shuningdek, dars jarayonida bunday asarlarni o'rgatishning samarali usullari tahlil qilinadi.

ASOSIY QISM

Jadid adabiyoti namoyandalarining ijodiga umumiy nazar Jadid adabiyoti vakillari xalqni ma'rifatli qilish va milliy uyg'onishga da'vat etuvchi asarlar yaratgan. Xususan, Abdulla Avloniyning "Turkiy Guliston yoxud axloq" asari [1.43,67] axloqiy tarbiya borasidagi asosiy manbalardan biri hisoblanadi. Fitratning "Oila" asari [2] esa oilaviy qadriyatlarning milliy va zamonaviy jihatlariga urg'u beradi. Munavvarqori Abdurashidxonov esa o'zining maqola va she'rlari orqali xalqni ma'rifatli bo'lishga chorlagan.

Jadid adabiyoti vakillari o'z asarlarida zamonaviy bilimlar va texnologiyalarni o'zlashtirish, ijtimoiy mas'uliyatni kuchaytirish, milliy madaniyatni rivojlantirish kabi masalalarni keng yoritgan. Ularning asarlari bugungi kun o'quvchilari uchun ham dolzarb ahamiyatga ega.

Adabiyot darslarida jadid asarlarini o'rgatishning metodik asoslari Jadid adabiyotidan foydalanish o'quvchilarning qiziqishini oshirish, ularning tahliliy fikrlash qobiliyatlarini rivojlantirish va axloqiy qadriyatlarni shakllantirishga xizmat qiladi. Quyidagi metodlar dars jarayonida samarali qo'llanilishi mumkin:

Muammoli ta'lim metodlari: O'quvchilarga jadid asarlaridagi asosiy muammolarni tahlil qilish va ularning yechimini izlash topshiriladi. Masalan, Avloniyning axloqiy qadriyatlar haqidagi fikrlarini zamonaviy jamiyat bilan taqqoslash.

Interfaol usullar: Jadid asarlaridagi voqealarni sahnalashtirish, rolli o'yinlar orqali o'quvchilarning ijodiy va kommunikativ qobiliyatlarini rivojlantirish mumkin.

Guruhli muhokamalar: O'quvchilar kichik guruhlariga bo'linib, jadid adabiyoti asarlarini birgalikda tahlil qiladilar va o'z fikrlarini sinf oldida taqdim etadilar.

O'quvchilarning jadid adabiyoti orqali ma'naviy kamolotini ta'minlash Jadid adabiyoti asarlari nafaqat badiiy ahamiyatga, balki tarbiyaviy xususiyatlarga ham ega. Masalan, "Turkiy Guliston yoxud axloq" asari orqali o'quvchilar o'zini tutish madaniyati, halollik, adolat kabi axloqiy qadriyatlarni o'rganadilar. Fitratning "Oila" asari esa oilaning jamiyatdagi o'rni va ahamiyatini anglashga yordam beradi.

Shuningdek, jadid adabiyotining tarbiyaviy ahamiyati uning milliy qadriyatlarni targ'ib qilishida ko'rinadi. Bunday asarlar yosh avlodni milliy madaniyatga hurmat ruhida tarbiyalashga xizmat qiladi. Ularning tahlili orqali o'quvchilarning ijtimoiy mas'uliyati, vatanga bo'lgan muhabbati oshadi.

MUHOKAMA

Adabiyot darslarida jadid adabiyoti asarlarini o'rgatishning metodik asoslarini qo'llash orqali nafaqat o'quvchilarning bilim salohiyatini oshirish, balki ularning ma'naviy kamoloti va milliy o'zlikni anglash hissini rivojlantirish mumkin. Bu jarayon nafaqat dars jarayonini qiziqarli qilish, balki yosh avlodni zamonaviy bilim va ma'naviyat uyg'unligida tarbiyalashga xizmat qiladi. Masalan, jadid asarlaridan

foydalangan holda tashkil etilgan interfaol darslarda o'quvchilar milliy va axloqiy qadriyatlar mohiyatini chuqur anglaydilar[3.78,112]. Guruhli muhokama va rolli o'yinlar orqali ular o'z fikrlarini erkin ifoda etishni, shuningdek, ijtimoiy masalalarni hal qilishda jamoaviy yondashuvni o'rganadilar.

Bugungi kunda globallashuv jarayonida milliy o'zlikni saqlash masalasi dolzarb bo'lib qolmoqda. Shu nuqtayi nazardan, jadid adabiyoti asarlaridan foydalanish milliy madaniyat va qadriyatlarni saqlashning muhim vositalaridan biri hisoblanadi. Chunki ushbu asarlar yosh avlodga xalqimizning ma'naviy merosini yetkazish, ularda tarixiy xotira va vatanga bo'lgan muhabbatni shakllantirishda katta rol o'ynaydi. Xususan, Avloniyning "Turkiy Guliston yoxud axloq" asarini o'rganish orqali o'quvchilar o'zlarini tutish madaniyati, insoniylik va adolat kabi fazilatlarni o'zlashtiradilar.

Shuningdek, jadid adabiyotining interfaol metodlar bilan uyg'unlashuvi o'quv jarayonining samaradorligini oshiradi. Masalan, o'quvchilar jadid asarlaridagi qahramonlarning muammolarini tahlil qilish orqali nafaqat badiiy asar mazmunini o'zlashtiradilar, balki ijtimoiy muammolarni hal qilish ko'nikmalarini ham rivojlantiradilar. Bu esa ularda tanqidiy fikrlash va ijodiy yondashuvni shakllantiradi.

XULOSA

Adabiyot darslarida jadid adabiyoti namoyandalarining asarlaridan foydalanish ta'lim-tarbiya jarayonida alohida o'rin tutadi. Ushbu asarlar o'quvchilarning ma'naviy kamolotini ta'minlash, ularni milliy qadriyatlar ruhida tarbiyalash va zamonaviy bilimlarni egallashlariga xizmat qiladi. Jadid adabiyotidan foydalangan holda tashkil etilgan darslar orqali o'quvchilar badiiy-estetik didni rivojlantirish, ijtimoiy mas'uliyatni his qilish va tanqidiy fikrlash ko'nikmalarini shakllantirish imkoniyatiga ega bo'ladilar.

Jadid adabiyoti vakillarining asarlari nafaqat badiiy, balki tarbiyaviy ahamiyatga ham ega. Xususan, Abdulla Avloniy, Fitrat va Munavvarqori kabi yozuvchilarning asarlari bugungi kun o'quvchilari uchun ham dolzarbdir. Ularning asarlarida ilgari surilgan g'oyalar yosh avlodni milliy va ma'naviy qadriyatlarga hurmat ruhida tarbiyalashda muhim ahamiyatga ega. Shuningdek, bu asarlar orqali o'quvchilarning tarixiy xotirasi mustahkamlanadi va ularda vatanga bo'lgan muhabbat shakllanadi [4.114].

Shu bilan birga, jadid adabiyotining ta'lim jarayoniga integratsiyasi darslarni qiziqarli va samarali qilishga xizmat qiladi. Interfaol metodlardan foydalanish esa o'quvchilarning o'zlashtirish darajasini oshiradi, ularning fikrlash va muammolarni hal qilish ko'nikmalarini rivojlantiradi [5.97]. Jadid adabiyoti orqali yosh avlodni tarbiyalash nafaqat ularning shaxsiy kamoloti, balki milliy o'zlikni saqlash uchun ham muhimdir.

Kelgusida adabiyot darslarida jadid asarlarini yanada chuqurroq o'rgatish va ularning zamonaviy ta'lim metodlari bilan uyg'unlashuvini ta'minlash lozim. Bu esa

o‘quvchilarning nafaqat bilim olish, balki ma’naviy barkamollik sari intilishlariga ham yordam beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Avloniy A. Turkiy Guliston yoxud axloq. – Toshkent: O‘zbekiston milliy ensiklopediyasi” Davlat ilmiy nashriyoti, – 2004.
2. Fitrat A. Oila. – Toshkent: Cho‘lpon, – 2013.
3. Abdurashidxonov M. Yer yuzi. – Toshkent. – 2010.
4. Karimov I. Yuksak ma’naviyat – yengilmas kuch. – Toshkent: O‘zbekiston, – 2005.
5. Qosimov B. O‘zbek adabiyoti tarixi. – Toshkent: Muharrir, – 2021.